

Sygn. akt IV CSK 395/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. I Niestandardyzowanego Sekurytyzacyjnego
Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w W.

przeciwko Barbarze A.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 kwietnia 2011 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 3 marca 2010 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powoda 1200 (tysiąc dwieście) zł kosztów postępowania
kasacyjnego**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 13 lutego 2009 r. Sąd Rejonowy oddalił powództwo o zasądzenie 50 000 zł z tytułu odpowiedzialności pozwanej jako dłużnika rzeczowego.

Sąd ustalił, że pozwana Barbara A. i Wojciech A. byli małżeństwem, w którym obowiązywała wspólność ustawowa. Źródłem utrzymania obojga małżonków była działalność gospodarcza prowadzona przez Wojciecha A. na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej.

Wiosną 1995 r. Wojciech A. – pozostający wówczas w separacji faktycznej z żoną – rozpoczął starania o kredyt, nie informując o tym żony. Dnia 18 kwietnia 1995 r. doszło do zawarcia między Wojciechem A. – właścicielem firmy „A.” a Polskim Bankiem Inwestycyjnym SA oddział w B. umowy o kredyt w wysokości 150 000 zł. Składając dokumenty niezbędne do uzyskania kredytu, Wojciech A. złożył sfałszowane oświadczenie, że Barbara A. wyraziła zgodę na zaciągnięcie przez niego kredytu. Pozwana, po powzięciu wiadomości o staraniach męża o kredyt, złożyła dnia 6 czerwca 1995 r. w Polskim Banku Inwestycyjnym SA oddział w B. oświadczenie, że nie udzieliła mężowi zgody na zaciągnięcie kredytu w tym Banku.

Wobec niepokojących sygnałów co do sytuacji majątkowej kredytobiorcy, Bank w dniu 27 października 1995 r. złożył zawiadomienie o przestępstwie wyłudzenia kredytu i sfałszowaniu dokumentu, a w dniu 18 października 1995 r. – wniossek o wpis w prowadzonej przez Sąd Rejonowy w W. księdze wieczystej kw nr [...] hipoteki przymusowej w kwocie 50 000 zł na podstawie wyciągu z ksiąg banku.

Dnia 2 stycznia 1996 r. pozwana uzyskała wyrok znoszący wspólność majątkową z dniem 1 września 1994 r., który uprawomocnił się dnia 3 kwietnia 1996 r.

Dnia 26 kwietnia 1996 r. Sąd Rejonowy w W. wpisał w księdze wieczystej kw nr [...] – po uprzednim uzgodnieniu treści księgi wieczystej przez wpisanie Barbary

A. jako współwłaścicielki nieruchomości na prawach wspólności ustawowej – hipotekę przymusową w wysokości 50 000 zł.

Wyrokiem z dnia 19 listopada 1998 r. Sąd Okręgowy orzekł, że wymieniona hipoteka nie obciąża udziału Barbary A. we współwłasności nieruchomości. Treść tego wyroku nie została jednak ujawniona w księdze wieczystej.

Sąd Rejonowy uznał, że zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy mają przepisy art. 32, 36 i 37 § 1 k.r.o., w brzmieniu obowiązującym w dniu zawarcia przez Wojciecha A. umowy o kredyt. Zgodnie z przytoczonym art. 32 k.r.o. dochody z prowadzonej przez Wojciecha A. działalności gospodarczej, stanowiące źródło utrzymania obojga małżonków, stanowiły majątek wspólny. Umowa z dnia 18 kwietnia 1995 r. o kredyt, który miał być spłacany z dochodów osiągniętych z działalności gospodarczej, dotyczyła więc majątku wspólnego. Zatem jej zawarcie wymagało – w razie uznania jej za czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu – zgody drugiego małżonka. Zdaniem Sądu, w okolicznościach sprawy, wspomniana umowa o kredyt stanowiła czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu. W tej sytuacji należało uznać, że wobec braku zgody pozwanej na zawarcie tej umowy i odmowy jej potwierdzenia, umowa z dnia 18 kwietnia 1995 r. jest nieważna.

Zdaniem Sądu, Bank – ze względu na nieważność umowy o kredyt – nie miał postaw do wystawienia bankowego tytułu wykonawczego w postaci wyciągu z ksiąg banku, ponieważ nie powstało wymagalne roszczenie z tytułu czynności bankowej polegającej na udzieleniu kredytu. W konsekwencji, nie było podstaw do wpisania hipoteki przymusowej. Podkreślając wadliwość wpisu hipoteki, Sąd Rejonowy, uznał że powództwo podlega oddaleniu w związku z obaleniem domniemania przewidzianego w art. 71 u.k.w.h.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że utrzymał w mocy nakaz zapłaty z dnia 12 czerwca 2008 r., sygn. Akt [...], z dodaniem zastrzeżenia, że egzekucja wierzytelności może toczyć się tylko z ½ części nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...], przy czym odpowiedzialność pozwanej z Wojciechem A. jest in solidum, nie obciążył pozwanej kosztami sądowymi i orzekł o kosztach procesu.

Aprobowując dokonane przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne, Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska prawnego, że zniesienie wspólności ustawowej małżonków A. nie miało wpływu na ocenę ważności umowy kredytowej. Zdaniem Sądu apelację powoda należało uwzględnić przede wszystkim z powodu naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 52 § 2 w związku z art. 54 k.r.o., w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1691).

Zdaniem Sądu odwoławczego, wspólność ustawowa małżonków A. – na skutek uprawomocnienia się wyroku Sądu Okręgowego z dnia 2 stycznia 1996 r., sygn. Akt [...]– ustała z dniem 1 września 1994 r. To oznacza, że należy przyjąć ex post, iż Wojciech A. zawarł umowę kredytową z dnia 18 kwietnia 1995 r. nie pozostając już we wspólności majątkowej.

Sąd drugiej instancji uznał – mając na względzie zawartą przez Barbarę A. i Wojciecha A. przed Sądem Rejonowym w B. ugodę z dnia 6 marca 2007 r., w której wartość całego majątku wspólnego określili na 500 000 zł – że zaciągnięty kredyt w wysokości 150 000 zł, choć był znaczny, nie przekraczał wartości udziału kredytobiorcy w majątku wspólnym. Opierając się na analizie prowadzonych przez Barbarę A. spraw sądowych, podkreślił ponadto, że pozwana dążyła jedynie do tego, aby hipoteka nie obciążała jej udziału w majątku wspólnym; nie występowała natomiast o stwierdzenie nieważności umowy kredytowej. W ocenie Sądu Okręgowego nie ma podstaw do uznania, że umowa kredytowa jest nieważna z powodu zawarcia jej z naruszeniem przepisów o współwłasności. W konsekwencji bankowy tytuł wykonawczy stanowił podstawę wpisania hipoteki. Wierzyciel hipoteczny może zatem domagać się zaspokojenia wierzytelności z 1/2 części nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr [...], mimo że obecnie wyłączną właścicielką nieruchomości jest pozwana, ponieważ ustanie współwłasności nie wpływa na ustanowioną na udziale we współwłasności hipotekę.

W skardze kasacyjnej, opartej na pierwszej podstawie, pełnomocnik pozwanej zarzucił naruszenie art. 43 § 1 k.r.o., art. 55¹, 199, 201 k.c. w związku z art. 46 k.r.o. i art. 1035 k.c. Powołując się na tę podstawę wniósł o uchylenie

zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bądź o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut pozwanej, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem przytoczonych przepisów prawa sprowadza się w istocie do zakwestionowania stanowiska Sądu Okręgowego, iż pozwana ponosi odpowiedzialność jako dłużnik rzeczowy. Zdaniem skarżącej nie było bowiem podstaw do zabezpieczenia kredytu zaciągniętego przez Wojciecha A. hipoteką przymusową, ponieważ umowa kredytowa z dnia 18 kwietnia 1995 r. jest nieważna.

Nie może budzić wątpliwości stanowisko Sądu odwoławczego, że Sąd pierwszej instancji wspomnianą umowę kredytową – wobec niekwestionowanego ustania wspólności majątkowej między Barbarą A. i Wojciechem A. z mocą wsteczną od 1 września 1994 r. – uznał za nieważną z naruszeniem art. 52 § 2 w związku z art. 54 k.r.o., w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. Ze względu na konsekwencje sądowego zniesienia wspólności ustawowej należało przyjąć, że w chwili zawarcia umowy kredytowej z dnia 18 kwietnia 1995 r. między Barbarą A. i Wojciechem A. istniała już rozdzielność majątkowa. Jest zatem oczywiste, że ani art. 36 k.r.o., w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r., regulujący zarząd majątkiem wspólnym i wymagający zgody drugiego małżonka do dokonania czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu, ani art. 37 § 1 k.r.o., w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r., przewidujący nieważność umowy, która została zawarta przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego, nie znajdują zastosowania do oceny zawartej przez Wojciecha A. umowy kredytowej. W konsekwencji nie ma podstaw do stwierdzenia nieważności tej umowy z powodu zawarcia jej z naruszeniem przytoczonych przepisów.

Rację ma skarżąca, że od chwili ustania wspólności majątkowej małżonków do majątku nią objętego – zgodnie z art. 46 k.r.o. i 1035 k.c. – stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych. Uszło jednak uwagi skarżącej, że wymienione przepisy znajdują zastosowanie, o czym stanowi

wprost art. 1035 k.c., do wspólności majątku spadkowego i do działu spadku z zachowaniem pewnych odrębności, wynikających z tytułu ósmego księgi czwartej Kodeksu cywilnego (Wspólność majątku spadkowego i dział spadku). Podstawowa odrębność polega na poddaniu w art. 1036 k.c. rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku pewnym ograniczeniom w stosunku do zasad dotyczących rozporządzenia udziałem we współwłasności (art. 198 k.c.). Ograniczenia te polegają na tym, że spadkodawca może rozporządzić udziałem w przedmiocie należącym do spadku, ale za zgodą pozostałych spadkobierców. Jednakże rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku bez zgody współspadkobierców nie powoduje nieważności rozporządzenia, ponieważ Kodeks cywilny nie przewiduje takiej sankcji. W braku zgody któregośkolwiek z pozostałych spadkobierców rozporządzenie jest natomiast bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku. Nie ulega wątpliwości, że przepis art. 1036 k.c., w zakresie zawartego nim szczególnego unormowania, wyłącza stosowanie art. 198 k.c.

Na skutek odesłania zawartego w art. 46 k.r.o. omówione ograniczenie rozporządzania udziałem w przedmiocie należącym do spadku dotyczy również rozporządzenia udziałem w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową. Zagadnienie to było przedmiotem aktualnej w obecnym stanie prawnym uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1962 r., I CO 22/62 (OSNCP 1964, nr 1, poz. 2), zgodnie z którą zbycie przez małżonka po ustaniu wspólności ustawowej jego udziału w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową, jest bezskuteczne o tyle, o ile narusza uprawnienia drugiego małżonka wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków. Wprawdzie przytoczona uchwała dotyczyła rozporządzenia w postaci zbycia udziału w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową, jednakże nie ulega wątpliwości, że odnosi się ona także do rozporządzenia udziałem w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową, polegającego np. na obciążeniu udziału we współwłasności nieruchomości hipoteką.

Reasumując, obciążenie hipoteką przymusową udziału we współwłasności nieruchomości, która była objęta wspólnością ustawową, bez zgody drugiego

małżonka nie jest nieważne, ponieważ Kodeks cywilny nie przewiduje takiej sankcji. Może ono natomiast okazać się bezskuteczne o tyle, o ile narusza prawa drugiego małżonka wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków. Skarżąca nie wykazała jednak, aby taką bezskutecznością dotknięte było obciążenie hipoteką przymusową udziału w nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr [...]. Nieuzasadniony jest także zarzut skarżącej, że ustanowienie wspomnianej hipoteki przymusowej nastąpiło z naruszeniem art. 199 i 201 k.c. Przepisy te dotyczą bowiem rozporządzania rzeczą wspólną, a nie udziałem w tej rzeczy. Zatem, wobec wiążących w postępowaniu kasacyjnym ustaleń faktycznych (art. 398¹³ § 2 k.p.c), że hipoteka przymusowa obciąża udział w nieruchomości, która była objęta wspólnością ustawową, próba zakwestionowania przez skarżącą przypisania jej odpowiedzialności jako dłużnikowi rzeczowemu, oparte na zarzucie naruszenia art. 199 i 201 k.c., nie mogła odnieść zamierzonego skutku.

Z przedstawionych powodów skargę kasacyjną należało oddalić, albowiem podstawa, na której została oparta, okazała się nieuzasadniona (art. 398¹⁴ k.p.c.) Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego zostało oparte na art. 98 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.